

VESZPRÉM MEGYE ZÖLDSÉGTERMESZTÉSÉNEK HELYZETE ÉS FEJLESZTÉSÉNEK KÉRDÉSEI

FILIUS ISTVÁN

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Kertészeti Egyetem Főiskolai Kara, Kecskemét

Természeti és közgazdasági jellemzés

A megye *domborzata* felszíni tulajdonságai miatt csak viszonylag kis területen alkalmas a nagyüzemi zöldségtermesztésre. A terület nagy részét kitevő Bakony hegység és a Bakony alja, valamint a Balaton felvidéke zömmel csak önellátást szolgáló házikerti termesztésre vehető számításba.

Korszerű nagyüzemi termesztésre főként a megye nyugati, északnyugati részén elhelyezkedő Marcal-medence, a déli Tapolcai-medence, valamint a Balaton nyugati végén levő sík területek vehetők számításba.

A Veszprém megyei *talajok* zömét a barna erdőtalajok teszik ki, a medencékben réti és lápos-réti talajok alakultak ki. A nyugtalan domborzat miatt kiterjedt az erózió veszélye. Okszerű műveléssel azonban a domborzatilag megfelelő fekvésű talajok alkalmasak a zöldségtermesztésre. A megye számottevő állattenyésztése jelentős tápanyagforrás, de ennek hasznosításához ki kell dolgozni a korszerű állattartás termelte trágya felhasználási módját az öntözés fejlesztésével összekapcsolva.

A terület *csapadékelátása* az országos átlagnál kedvezőbb, a tenyészidőben kb. 400 mm csapadék várható. A megye nagy részét elfoglaló hegyek,ombok elfolyó csapadékának jobb kihasználása annak összegyűjtésével és tárolásával jelentősen gazdagíthatná az öntözési idény vízkészletét. Északnyugaton és nyugaton a Marcal és mellékfolyói, délen pedig a Balaton-felvidék vízmenyiségének tervszerű felhasználása öntözésre megfelelő feltételeket teremthet az öntözött zöldségtermesztésnek.

Jelenleg legfőbb feladat az öntözésre berendezett területek korszerűsítése, jobb kihasználása, valamint a Balatonfői — öntözőfürt hasznosítása a zöldségtermesztésben.

A megye *hőmérsékleti* és *napfényellátottsága* mintegy 5%-kal kedvezőlenebb az Alföldénél, ami nem jelent lényeges hátrányt. A tenyészidőszak 17 C° középhőmérséklete, valamint az 1900—2000 óra évi napfénytartam valamennyi zöldségfaj számára megfelelő.

A zöldségajtatás és palántanevelés *hőenergia*-ellátásához tekintélyes bázist jelentenek azok az ipari üzemek, melyek sok hulladék hő is termelnek. Inota és Ajka hőerőművei nagy hajtató és palántanevelő telepeket lennének

képesek viszonylag olcsó hővel ellátni, valamint a tüzelőanyag bányatelepek közelsége is előnyös adottság, melyek hasznosításának tervezését elvégezni sürgős feladat.

Összegzésül megállapítható, hogy a megye sík vidékeinek természeti adottságai általában megfelelőek a zöldségtermesztésre, tervszerű, intenzív hasznosításukkal jó alapját képezhetik a szántóföldi zöldségtermesztésnek. A hajtatus és a palántanevelés hőenergia-igényeinek kielégítéséhez pedig kiemelkedően jók a lehetőségek a közeli bánya- és ipartelepek nagy energiatartalékai folytán.

Veszprém megye közgazdasági jellegét elsődlegesen fejlett bányászata és ipara határozza meg. A zöldségtermesztés fejlesztése tekintetében ez egyik oldalról nagy ellátási igényként, másrészt pedig munkaerőhiányként tűnik ki. (A megye állandó lakosainak száma 429 ezer fő.)

Jellegzetessége a megyének még, hogy a Balaton északi partját elfoglalva az ország egyik legnagyobb üdülőterülete is.

Ennek következtében a nyári hónapokban jelentősen megnő az ellátandó lakosság száma. 1976. júliusában például 579 ezer embert kellett ellátni, az állandó lakosság közel 140 %-át. Mind az állandó lakosok, mind az üdülők fizetőképessége nagyobb az országos átlagnál, ennek következtében a friss zöldség iránti igény is fokozottabb. Ennek kielégítése pedig nem csak táplálkozási, hanem exponált politikai kérdés is.

Az élelmiszeripar ágai közül a megyében a hús- és a tejipar emelkedik ki, zöldségfeldolgozó ipara nem jelentős.

Zöldségforgalmazó üzelethálózata az országosnál fejlettebb, de az üdülési idény zavartalan ellátásához még így sem elegendő, és további korszerűsítésre vár, különös tekintettel a tároló és hűtőlánc kialakítása és a zöldségfélék előzetes feldolgozása, csomagolása fejlesztésére.

A megye természeti és közgazdasági jellemzői alapján megállapítható, hogy adottságai csak a megyei zöldségellátásban való részvételt indokolják, ipari feldolgozásra és az ország más részei zöldségellátására alig vehető figyelembe, legfeljebb csak a hajtatus fejlesztése tervezhető ilyen céllal.

A helyi és az üdülő lakosság ellátásában indokolt részvételének arányát a következő részletesebb elemzés alapján látszik célszerűnek megközelíteni.

A megye területén korábban nem alakult ki jellegzetes zöldségtermő táj, csak a vele szomszédos győri ill, székesfehérvári — déli körzetekben.

*A megye zöldségtermelése és -ellátása*a) *A vetésterület alakulása*

A megye zöldség vetésterülete 1971-től napjainkig 1106 és 1502 ha között változott.

1971-től 1975-ig még csak 1400—1500 ha között ingadozott viszonylag kis eltérésekkel, 1976-tól viszont már nagyobb mértékű csökkenés tapasztalható a zöldségtermesztés fejlesztését célzó országos intézkedések ellenére is.

A vetésterület szerkezetét vizsgálva megállapítható, hogy 1971 és 1975 között mindössze az 5 legnagyobb területen termesztett zöldségfaj haladta meg a megyében a 100 hektárt. 1976-ban és 1977-ben már csak két faj termeltek 100 ha felett (I. táblázat).

I. táblázat

Veszprém megyében termesztett fontosabb (100 ha-t meghaladó) fajok vetésterületének változása

Faj	Vetésterület, ha/év						
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Paradicsom	93	101	84	59	68	58	45
Zöldpaprika	178	207	203	215	140	79	74
Fejeskáposzta	239	272	219	194	186	157	150
Sárgarépa	102	168	166	177	103	41	32
Zöldborsó	377	229	301	341	458	420	410
Összesen	989	977	973	986	955	755	711

A megye 5 fő zöldségfaja közül egyedül a zöldborsónak maradt meg, illetve még növekedett is korábban kialakult vetésterülete, és viszonylag kisebb mértékű volt a fejeskáposzta területcsökkenése.

Az 5 fő zöldségfaj a megye összes zöldség-vetésterületének mintegy 70%-át teszi ki, a zöldborsó pedig egyedül kb. 1/3-át.

A túlnyomórészt ipari igényeket kielégítő zöldborsótermesztés egyedüli növekedése és a friss ellátást sokkal nagyobb mértékben szolgáló paradicsom, zöldpaprika, fejeskáposzta és sárgarépa csökkenése arra mutat, hogy a vetés-szerkezet alakulása nem a megyei ellátás javulása irányában haladt, hanem elsődlegesen a termelő üzemek egyéb érdekeltsége felé. Ez természetes is, mivel az 5 zöldségfaj közül egyedül a zöldborsó teljes gépesítése és biztos értékesítése alakult ki, megfelelő jövedelmezőséggel.

A vetésterület fennmaradó 30%-ából 7 zöldségfaj fordult még elő, évenként 20 hektárt meghaladó területtel. E hét még jelentősebb területen termesztett faj összessége szintén csökkenő irányt mutat. Ezen belül némelyik faj aránya szinte véletlenszerűen ingadozó. Viszonylagos stabilitás csak a vöröshagyma, a kelkáposzta és a petrezselyem vetésterületében mutatkozik. Szem-

betűnő ellenben a spárgatök fejlődő és a zöldbab visszaeső iránya. Sajnálatos, hogy a nyári ellátásban fontos görögdinnye és zöldbab, valamint a 20 ha területet egyik évben sem elérő sárgadinnye és csemegekukorica vetésterülete ennyire bizonytalanul alakul (II. táblázat).

II. táblázat

Hét zöldségfaj (20 ha-t meghaladó) vetésterületének alakulása Veszprém megyében

Faj	Vetésterület, ha/év						
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Vöröshagyma	53	63	46	40	49	39	31
Kelkáposzta	52	47	39	40	28	34	39
Karfiol	59	28	14	16	22	17	10
Petrezselyem	52	64	41	68	66	31	27
Görögdinnye	8	13	28	6	23	—	12
Spárgatök	21	17	17	15	46	55	36
Zöldbab	29	20	21	17	12	3	5
Összesen	274	252	206	202	246	179	159

A 12 kiemelt zöldségfaj közül az utóbbi 2 évben mindössze 2—3 faj megyei összes vetésterülete érte el egy korszerű üzem vetésterületét.

Szinte a megye összes zöldségtermő területe elérne 3—4 korszerű specializált nagyüzemben, ha biztosítani tudnák a megfelelő gépesítést és érdekeltséget. A kiskunfélegyházi Lenin Tsz 1978-ban több mint 1000 hektáron termel zöldséget.

A vetésterület *szektoronkénti* megoszlása 1976-ban a következő volt:

Állami gazdaság	42 ha
Termelőszövetkezet	821 ha
Kisegítő gazdaság	437 ha
Összesen	1300 ha

A kisegítő gazdaságok termelésének és értékesítésének szervezésében igen eredményes munkát végeztek az illetékes megyei szervek.

b) A termésmennyiség alakulása

A 20 hektárnál nagyobb területen termesztett 12 zöldségfaj termésátlagai az 1971—1976. évek között a III. táblázat adatai szerint változtak.

A legkiegyenlítettőbb termésátlag a káposztaféléléké, a legkövetkezetesebb fejlődés pedig a zöldbab és a zöldborsó termésátlagában mutatkozik. Jelentősen csökkenő jellegű a zöldpaprika és a görögdinnye termésátlaga. Változó a

III. táblázat

Zöldségfajok termésátlagainak ingadozása Veszprém megyében 1971—1976. években

Zöldségfaj	q/ha	Zöldségfaj	q/ha
Paprika	69—215	Kelkáposzta	90—119
Paradicsom	102—181	Karfiol	24—118
Fejeskáposzta	150—204	Petrezselyem	55—97
Sárgarépa	115—124	Görögdinnye	71—119
Zöldborsó	27—62	Spárgatök	140—370
Vöröshagyma	74—108	Zöldbab	9—60

paradicsom, a sárgarépa, a petrezselyem, a zeller és a cékla, tehát főként a gyökérzöldségfélék termésátlaga.

Az országos termésátlaghoz viszonyítva Veszprém megyében főként a káposztafélék szerepelnek jól. Megállapítható az is, hogy a többi zöldségfaj megyei termésátlagai sem nagyon térnek el az országos átlagtól.

c) A termesztés és az ellátás viszonya

Veszprém megye állandó és üdülő lakosságának megfelelő friss zöldséggel való ellátásához évente mintegy 2400 vg mennyiségre lenne szükség, a IV. táblázatban szereplő fajonkénti megoszlásban.

IV. táblázat

Frisszöldség-szükséglet és a rendelkezésre álló mennyiség 1976. évben/vg

Faj	Szükséglet	Termés 1976-ban	Eltérés ±
Paradicsom	450	102	—348
Zöldpaprika	450	55	—395
Fejeskáposzta	400	292	—108
Vöröshagyma	220	37	—183
Sárgarépa	220	62	—158
Zöldborsó	80	260	+180
Zöldbab	90	2	—78
Petrezselyem	100	21	—79
Egyéb	400	200	—200
Összesen	2400	1031	—1369

A szükségletet összehasonlítva az 1976. évi terméssel nagyon lényeges eltérések mutatkoznak. A termelés alig 40%-át fedezte az igényeknek. Többség egyedül zöldborsóból volt.

Megfelelő üzemi feltételek között elérhető jó termésátlagokkal számítva a következő megoszlású mintegy 2000 ha zöldségtermő területen lehetne előállítani a megye teljes friss zöldségszükségletét:

paradicsom	250 ha	zöldborsó	200 ha
zöldpaprika	300 ha	zöldbab	200 ha
fejeskáposzta	200 ha	petrezselyem	100 ha
sárgarépa	100 ha	egyéb	500 ha

A Megyei Tanács VB 1977. januári ülésén úgy foglalt állást, hogy a megyei szükséglet mintegy 70—75%-át célszerű helyben megtermeszteni. Ez a mennyiség az 1971 és 1972-ben még megvolt, kb. 1500 ha területen korszerű módszerekkel elérhető lenne. A hiányzó mennyiség más, kedvezőbb adottságú közeli megyékből beszerezhető, főként a melegigényes korai fajokból.

A zöldségtermesztés fejlesztése

A megye szántóföldi zöldségtermesztésének fejlesztése során csak a lakosság és az üdülők frisszöldség-igényének kielégítésére célszerű törekedni. Ipari vagy egyéb célú zöldségtermesztést a helyi természeti és közgazdasági tényezők nem tesznek lehetővé. Ugyanakkor a hőenergia-igényes hajtás és palántanevelés helyi adottságait az eddigieknél indokolt jobban kihasználni.

Mind a szántóföldi, mind a hajtított frisszöldség-termesztés fejlesztésére részletes hosszútávú tervet szükséges kidolgozni, melynek során szerződésekkel megalapozottan kell biztosítani a más megyékből való behozatal lehetőségeit.

A megyei igények 70—75%-os helyi előállítására érdekében szükséges lenne a 70-es évek elején már megvolt kb. 1500 ha zöldségtermő területet újra elérni és ezen a felületen a jelenlegi legkorszerűbb hazai termesztési eljárásokat bevezetni.

A korszerűsítés alapvető feltétele az öntözés kiterjesztése a zöldségtermő terület jelenlegi 43%-áról mintegy 60—80%-ára. Különösen indokolt az öntözés fejlesztése a termelő szövetkezetekben, ahol 1976-ban a zöldségtermő területnek még csak 38%-a volt öntözhető. A gépesíthető zöldségfélékből specializált nagyüzemekben kellene előállítani a fogyasztási igény túlnyomó részét.

A kisegítő gazdaságok tevékenységét önellátásukon kívül főként a nehezen gépesíthető zöldségfajok termelése felé kell irányítani, megfelelő eszközellátással, szaktanácsadással és a felvásárlás zavartalan szervezésével.

A megye üveggel ill. fóliával fedett összes termesztő berendezése jelenleg összesen 44 000 m², amiből 1200 m² fűtött.

Az 1980-ig szóló tervben mindössze 5000 m²-nyi fejlesztés szerepel, ami kevésnek tűnik, hiszen még csak 0,1 m² jut egy megyei lakosra. Ennek mintegy ötszöröse lenne kívánatos. Ugyancsak nagyobb méretű fűtött felületre lenne szükség, legalább az összes fedett terület 10%-ára.

Fokozni indokolt azt a helyesen kialakult kezdeményezést, hogy az ÁFÉSZ-ek palántával is ellátják a kisegítő gazdaságokat.